

The Waiting Lifestyle, the Strategy of Dealing with Deviant Sects of Mahdism in the Contemporary Era¹

Hassan Molaie¹

1. Level Four (PhD) in Islamic Seminary, and director of the Department for Ethics and Education, Qom Mahdiism Specialized Center, Qom, Iran.
hmollaie@chmail.ir

Abstract

While the doctrine of Mahdism is one of the most effective doctrines in the individual and the society, the deviant sects attributed to Mahdiism are among the harmful factors that cause the individual and the religious community not only to not be able to benefit from this great doctrine as it deserves, but they will add to the scientific and practical problems in the society that believes in Mahdism. In this article, with a descriptive-analytical method, it has been tried to introduce the lifestyle of the waiting (for Imam Mahdi's reappearance), as one of the strategic responses in dealing with the harms of deviant sects of Mahdism, because the Jihad-like nature arising from the nature of waiting raised by the Fourteen Infallibles is a huge support with which the waiters can defend themselves against the threats of deviant sects from the truth of Mahdism and the beliefs and values arising from it in three arenas including Jihad of insight, Jihad of orientation and Jihad of action, and that can lead to reforming and improving their insights, tendencies and actions of the waiters of Imam Mahdi.

Keywords

The waiting, Mahdiism, deviant sects, lifestyle.

1. Cite this article: Molaie, H. (1402 AP). The Waiting Lifestyle, the Strategy of Dealing with Deviant Sects of Mahdism in the Contemporary Era. *Journal of Mahdavi Society*, 4(8), pp. 111-132.
<https://doi.org/10.22081/JM.2024.68268.1087>

* **Publisher:** Islamic Propagation Office of the Seminary of Qom (Islamic Sciences and Culture Academy, Qom, Iran). ***Type of article:** Scientific-promotional Article

▣ **Received:** 05/01/2024 • **Revised:** 14/02/2024 • **Accepted:** 22/02/2024 • **Published online:** 06/03/2024

سبک زندگی منتظرانه راهبرد مقابله با فرقه‌های انحرافی

مهدویت در دوران معاصر^۱

حسن ملایی^۱

۱. سطح چهار حوزه و مدیر گروه اخلاق و تربیت مرکز تخصصی مهدویت قم، قم، ایران.

hmollaie@chmail.ir

چکیده

با وجود آنکه آموزه مهدویت از معارف مؤثر در فرد و جامعه است، اما فرقه‌های انحرافی منسوب به مهدویت از جمله عوامل آسیب‌زایی هستند که سبب می‌شوند تا فرد و جامعه دینی نه تنها نتواند از این آموزه سترگ آن‌طور که شایسته است بهره کافی را ببرد؛ بلکه خود بر مشکلات علمی و عملی در جامعه معتقد بر مهدویت خواهند افزود. در این نوشتار با روش توصیفی-تحلیلی، تلاش شده است تا سبک زندگی منتظرانه را، یکی از پاسخ‌های راهبردی در مواجهه با چگونگی برخورد با آسیب‌های فرقه‌های انحرافی مهدویت، معرفی نماید؛ زیرا ماهیت جهادگونه برآمده از ماهیت انتظار مطرح شده از جانب معصومین علیهم‌السلام، پشتوانه عظیمی است که منتظران با متعلق شدن با آن می‌توانند در سه عرصه: جهاد بینشی، جهاد گرایشی و جهاد کنشی در تقابل با تهدیدات فرقه‌های انحرافی از حقیقت مهدویت و باورها و ارزش‌های برآمده از آن محافظت و موجبات اصلاح و ارتقای بینش‌ها، گرایش‌ها و کنش‌های منتظران را فراهم نمایند.

کلیدواژه‌ها

انتظار، مهدویت، فرقه‌های انحرافی، سبک زندگی.

۱. **استناد به این مقاله:** ملایی، حسن. (۱۴۰۲). سبک زندگی منتظرانه راهبرد مقابله با فرقه‌های انحرافی مهدویت در دوران معاصر. جامعه مهدوی، ۴(۸)، صص ۱۱۱-۱۳۲. <https://doi.org/10.22081/JM.2024.68268.1087>

□ نوع مقاله: علمی - ترویجی؛ ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم (پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی) © نویسندگان

□ تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۵ • تاریخ اصلاح: ۱۴۰۲/۱۱/۲۵ • تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۰۳ • تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۲/۱۲/۱۶

مقدمه

مهدویت، گنجینه عظیم ایمان و امید دینی برای مسلمانان و بلکه بشریت است و در تنگناهای زندگی فرد و اجتماع می‌توان فرج آفرین باشد؛ اما این اثربخشی مهم در صورتی است که نسخه اصیل آن در اختیار مردم قرار گیرد. متأسفانه در طول تاریخ اسلام و از جمله در دوران معاصر، جریان‌ها و فرقه‌هایی به وجود آمدند که به دلایل گوناگون از خطوط اصلی و بنیادین آموزه مهدویت فاصله گرفته و با ارائه نسخه‌های ناقص و یا بدلی نه تنها بعضاً از این آموزه سترگ برای حل معضلات فردی و اجتماعی استفاده نشده است، بلکه گاهی مهدویت ناقص و تحریف شده و آموزه‌های آن، خود، عاملی برای تخدیر و ایستایی شده و مشکلی بر مشکلات جامعه افزوده است و گوهری که باید سبب درمان انسان شود، موجب درد وی شده است. حال پرسش مهم آن است که برای مقابله با فرقه‌های انحرافی مهدویت از چه روش‌ها و راهبردهایی می‌توان بهره برد؟

نویسنده سطور پیش رو معتقد است که، برای جلوگیری از آسیب‌های فرقه‌های انحرافی در عرصه مهدویت باید به صورتی جامع عمل کرده و هم‌زمان بر بینش‌ها، گرایش‌ها و کنش‌هایی که توسط این فرقه‌های گمراه، بر تن جامعه دینی تزریق می‌شود باید حمله کرد و دل، ذهن و رفتار آحاد جامعه را از انحرافات در این سه عرصه پاک کرده و در هر سه عرصه مذکور، از معارف ناب مهدویت جایگزین کرد.

در همین راستا از مهمترین راهبردهای مقابله با جریان‌ها و فرقه‌های انحرافی مهدویت، ارائه و ترویج سبکی از زندگی است که مبتنی بر جوهره حقیقی انتظار موعود بوده و بر هر سه عرصه بینشی، گرایشی و کنشی تأثیر هدف‌مندی خواهد داشت. ملاحظه متون مهدوی مرتبط با مقابله جریان انحرافی مهدویت نشان‌دهنده آن است که تقریباً هیچ اثر علمی قابل توجهی به سبک زندگی منتظرانه به راهبردی جامع در تقابل با فرقه‌های انحرافی مهدویت نپرداخته و این نوشتار، آغازی برای توجه و پرداخت علمی و پژوهشی به این ایده نو به‌شمار می‌رود.

در این مقاله با بهره‌گیری از روش توصیفی - تحلیلی مبتنی بر داده‌های کتابخانه‌ای تلاش شده است تا ضمن تبیین ماهیت سبک زندگی منتظرانه، دلالت این شیوه زندگی بر مهار و مقابله جامع با فرقه‌های انحرافی مهدویت اثبات گردد.

۱. تبیین اصطلاح سبک زندگی

واژه «سبک» در معانی مختلفی همچون روش، متد و شیوه به کار می‌رود؛ ضمن آنکه در عین دارابودن وحدت و تمایز،^۱ نوعی ثبات و پایداری در رفتار را در خود نهفته دارد. اما درباره مفهوم «زندگی» نمی‌توان مفهوم واحدی که مورد توافق همگان باشد را ارائه کرد بلکه بیشتر با آثار خود قابل شناسایی است. به تعبیر استاد شهید مطهری: با اینکه حقیقت حیات بر بشر مجهول و یا غیر قابل درک است، آثار حیات و زندگی از همه چیز نمایان‌تر و آشکارتر است (مطهری، ۱۳۸۳، ج ۳، ص ۳۷۰). در عین حال می‌توان به اجمال، «زنده‌بودن» یک موجود را به وجود عنصر حیات یعنی روح و حداقل آثار آن در آن موجود،^۲ و «زندگی» را به استفاده بهینه آن موجود از عنصر روح و نیز تلاش و تکاپو برای رسیدن به هدفی، اطلاق نمود. آنچه بیان شد درباره بیان مفهوم این دو واژه است اما درباره «سبک زندگی» نیازمند ارائه اصطلاحی آن هستیم.

اصطلاح «سبک زندگی»^۳ نخستین بار توسط روان‌شناس اتریشی به نام آلفرد آدلر^۴ در سال ۱۹۲۹ معرفی شد. او سبک زندگی را کلیت بی‌همتا و فردی زندگی می‌دانست

۱. تقریباً در اکثر تعریف‌های سبک زندگی می‌توان دو مفهوم را یافت که در تعریف سبک زندگی در نظر گرفته شده است؛ و در واقع هر دو مفهوم هم، به واژه «سبک» باز می‌گردد: اول، مفهوم وحدت و جامعیت و دوم، مفهوم تمایز و تفارق. به این معنی که سبک زندگی حاکی از مجموعه عوامل و عناصری است که کم‌وبیش به طور نظام‌مند با هم ارتباط داشته و یک شاکله کلی فرهنگی و اجتماعی را پدید می‌آورند. همین پیوستگی، اتحاد و نظام‌مندی این کُل را از کُل‌های دیگر متمایز می‌کند (رک: دین و سبک زندگی، محمد سعید مهدوی کنی (۱۳۸۷)، مفهوم سبک زندگی).

۲. مانند آنچه در اتاق مراقبت‌های ویژه بیمارستان از بیمار می‌بینیم.

3. Life Style

4. Alfred Adler

که همه فرایندهای عمومی زندگی، ذیل آن قرار دارد» (برزگر، ۱۳۸۸، ص ۲۳). گیدنز^۱ نیز معتقد است: «سبک زندگی مستلزم مجموعه‌ای از عادت‌ها و جهت‌گیری‌ها و بنابراین برخوردار از نوعی وحدت است که علاوه بر اهمیت خاص خود از نظر تداوم امنیت وجودی، پیوند بین گزینش‌های فرعی موجود در یک الگوی کم و بیش منظم را تأمین می‌کند (گیدنز، ۱۳۷۸، ص ۱۲۱).

نکته مهمی که دانستن آن ضروری به نظر می‌رسد آن است که اگرچه در سبک زندگی تأکید بر هنجارها و رفتارهای ظاهری است؛ اما امروزه به دلیل تأثیر نگرش‌ها بر رفتارها در موضوع سبک زندگی، علاوه بر «هست‌ها» بر «باورها» نیز توجه شده است. در سخنی مختصر می‌توان گفت: سبک زندگی عبارت است از مجموعه رفتارهای به نسبت پایداری که مبتنی بر باورهای خاصی است و در حقیقت رویکرد حاکم بر زندگی است.

۲. نقش متقابل سبک زندگی و باورها

از مقدمات حتمی ورود به نقش کنترلی و تقابلی سبک زندگی منتظرانه بر فرقه‌های انحرافی مهدویت آگاهی از تأثیر آن بر هنجارها و رفتارها است. توضیح آنکه یکی از نکات مهم در علوم تربیتی نوین، رابطه ظاهر با باطن و اصل تأثیر متقابل آن دو بر یکدیگر است؛ بدین معنا که به واسطه ترکیب خاص آدمی که از جسم و روح سامان یافته است؛ همان‌طور که باورهای درونی عامل بروز رفتارهای بیرونی هستند، رفتارهای بیرونی انسان‌ها بر متعلقات روح و نگرش‌ها و ارزش‌ها درونی او تأثیر گذار هستند.^۲

بررسی آیات قرآن کریم و روایات ائمه معصومین علیهم‌السلام نیز نشان‌دهنده آن است که پیش از این کشف در سده اخیر، قرن‌ها پیش بسیاری از آموزه‌های دینی مبتنی بر این دو اصل تأثیر ظاهر بر باطن و بالعکس بوده است. قرآن کریم در بیانی تهدید گونه خطاب

1. Giddens

۲. برای مطالعه بیشتر در زمینه این دو اصل تربیتی (رک: باقری، ۱۳۸۸، ج ۱).

به افرادی که اصرار بر رفتارهای سوء دارند می‌فرماید: «ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أَصَابُوا السُّوْأَى أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ؛ سپس، سرانجام کسانی که اعمال بد مرتکب شدند به جایی رسید که آیات خدا را تکذیب کردند و پیوسته آن را مسخره می‌نمودند» (روم، ۱۰). در این آیه شریفه اهمیت رفتار آدمی از این جهت که بر باورهای وی تأثیر می‌گذارد مهم شمرده شده است؛ چراکه در آیه شریفه که مخاطب آن انسان‌های مؤمن است خبر از همین افرادی می‌دهد که به واسطه انجام گناهان و افعال سوء، نتیجه کار به آنجا خواهد رسید که رأی به دروغ‌بودن آیات پروردگار خواهند داد و آنها را به تمسخر خواهند گرفت و این همان تأثیر رفتارها بر باورها است.

در احادیث معصومین علیهم‌السلام نیز برای تأسیس و تقویت برخی از فضیلت‌های درونی از همین روش تأثیرگذاری بهره برده شده است. به‌عنوان نمونه امیرالمؤمنین علیه‌السلام برای ایجاد صفت با فضیلت حلم و بردباری فرمودند: «إِنَّ لَمْ تَكُنْ حَلِيمًا فَتَحَلَّمْ؛ فَإِنَّهُ قَلٌّ مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ إِلَّا أَوْشَكَ أَنْ يَكُونَ مِنْهُمْ (نهج البلاغه، حکمت ۲۰۷). اگر بردبار نیستی، وانمود کن که بردباری؛ زیرا کمتر کسی است که خود را شبیه گروهی کند و به زودی یکی از آنان نشود». در این سخن حکمت‌آمیز نیز برای کسب یک فضیلت اخلاقی یعنی حلم و بردباری از روش تأثیر رفتارها بر ارزش‌ها استفاده شده و حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام بیان می‌دارند که با شبیه‌سازی رفتاری خود به افراد بردبار و با استدامت آن، انسان می‌تواند در زمره بردباران قرار گیرد و ملکه حلم در او تثبیت شود. حاصل آنکه با توضیحی که ارائه خواهد شد از این ویژگی تأثیرگذار سبک زندگی در دفع برخی از عوارض فرقه‌های انحرافی استفاده کرد.

۳. ماهیت انتظار در فرهنگ مهدویت

بعد از بررسی و تبیین سبک زندگی، دومین واژه‌ای که در تعریف نهایی سبک زندگی منتظرانه به آن نیازمند هستیم همانا کلیدواژه مهم و پرکاربرد «انتظار» در فرهنگ مهدویت است. به تعبیر رهبر انقلاب اسلامی حضرت آیت الله خامنه‌ای: «انتظار هم که جزء لاینفک مسئله‌ی مهدویت است، از آن کلیدواژه‌های اصلی فهم دین و حرکت

اساسی و عمومی و اجتماعی امت اسلامی به سمت اهداف والای اسلام است» (ملایی، ۱۳۹۶، ص ۱۵۷). در احادیث معصومین در اهمیت و ارزش انتظار سخنان فراوانی گفته شده است. امام جواد علیه السلام فرمود: **إِنَّ الْقَائِمَ مِنَّا هُوَ الْمَهْدِيُّ الَّذِي يَجِبُ أَنْ يُنْتَظَرَ فِي غَيْبَتِهِ وَ يُطَاعَ فِي ظُهُورِهِ**؛ قائم ما همان مهدی است که انتظار در غیبتش و اطاعت در ظهورش واجب است» (صدوق، ۱۳۹۷، ج ۲، ص ۳۷۷). امام صادق علیه السلام شیعیان منتظر را اولیای الهی خوانده و تصریح نمودند: **«طُوبَى لَشِيعَةِ قَائِمِنَا الْمُنتَظِرِينَ لظُهُورِهِ فِي غَيْبَتِهِ وَ الْمُطِيعِينَ لَهُ فِي ظُهُورِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ الَّذِينَ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَخْزُونُ**؛ سعادت و نیک‌بختی از آن شیعیان قائم ماست؛ آنان که در غیبتش، منتظر ظهورش و در ظهورش، فرمان‌برش هستند؛ ایشان همان اولیای الهی هستند که نه ترسی دارند و نه اندوهگین هستند» (صدوق، ۱۳۹۷، ج ۲، ص ۳۵۷). همه این فضایل حاکی از ماهیت ویژه انتظار است که به علت اینکه خوب و اکاوی نشده است نتوانسته در بین شیعیان جایگاه خود را پیدا کند بلکه حتی به خاطر غفلت از چنین آموزه‌ای، جریان‌های انحرافی مدعی مهدویت توانسته‌اند مقاصد شوم خود را پیش برده و به این اعتقاد اصیل نیز ضربه بزنند بنابراین ضروری است که حقیقت انتظار شناسایی و سپس از آن در بحث سبک زندگی استفاده شود.

واژه «انتظار» را در فرهنگ لغات، به معنی چشم‌داشتن و چشم به راه‌بودن (دهخدا، ۱۳۷۳، صص ۲، ۳۰) معنا کرده‌اند؛ اما همان‌طور که گفته شد مطالبی که درباره انتظار حضرت مهدی علیه السلام در احادیث مطرح شده است ثابت می‌کند که مقصود اهل‌بیت علیهم السلام فقط همین مفهوم لغوی انتظار نیست، بلکه باید انتظار را در لسان معصومین طوری معناشناسی نمود که با این حدیث امام صادق علیه السلام مبتنی بر قرارگرفتن منتظران در زمره اصحاب حضرت قائم علیه السلام تناسب داشته باشد؛ کما اینکه فرمودند: **«مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ الْقَائِمِ فَلْيَنْتَظِرْ...»** کسی که دوست دارد از یاران حضرت قائم باشد باید منتظر باشد...» (نعمانی، ۱۳۹۷، ص ۲۰۰)؛ زیرا بدیهی است که با چشم‌به‌راهی صرف، نمی‌توان جزء یاران امام زمان قرار گرفت. به‌همین جهت در لسان ائمه علیهم السلام انتظار موصوف به اوصافی شده است که با تأمل در آنها بهتر می‌توان به ماهیت انتظار موعود پی برد.

در روایات معصومین علیهم السلام انتظار فرج به عمل موصوف شده است و جملاتی نظیر

«أفضل أعمال شيعتنا انتظار الفرج» (خزاز قمی، ۱۴۰۱ق، ص ۲۸۰) را می‌توان دید که مقوله انتظار را با مقوله عمل قرین کرده‌اند؛ بنابراین تعریف انتظار به حالت درونی صرف از نگاه اهل بیت علیهم‌السلام مطرود است، به همین جهت گفته شده: «انتظار، حالتی است که از ترکیب ایمان و اعتقاد به مبانی دین و ولایت امام زمان علیه‌السلام، شوق و علاقه به ظهور و حکومت و زیست و همراهی با اهل بیت علیهم‌السلام، تنفر از وضع موجود (غیبت امام) و توجه به نقص و فساد و تباهی آن سرچشمه گرفته، در وجود انسان شعله می‌کشد و انواع دگرگونی‌ها را در حالت قلبی، اندیشه و آمال انسانی، رفتار فردی و تلاش اجتماعی انسان، ایجاد می‌نماید (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۱، ص ۷).

نکته مهم دیگر آنکه، در برخی دیگر از روایات انتظار فرج موصوف به جهاد شده است و رسول اعظم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «أَفْضَلُ جِهَادٍ أُمَّتِي أَنْتِظَارُ الْفَرَجِ» (حرانی، ۱۴۰۴ق، ص ۳۷) این یعنی آنکه مطلق عمل را در فهم مقوله انتظار نمی‌توانیم ملاک قرار دهیم؛ بلکه لحاظ جهادی بودن رفتار در انتظار بسیار مهم است. این نکته در بسیاری دیگر از احادیث انتظار مورد توجه پیشوایان معصوم علیهم‌السلام قرار گرفته و به‌عنوان نمونه شخصی از امام صادق علیه‌السلام پرسید: نظرتان درباره کسی که ولایت ائمه را داشته و در انتظار ظهور حکومت حق بوده و در این حال از دنیا می‌رود چیست؟ ایشان در پاسخ فرمود: «هُوَ بِمَنْزِلَةِ مَنْ كَانَ مَعَ الْقَائِمِ فِي فَسْطَاطِهِ ثُمَّ سَكَتَ هُنَيْئَةً ثُمَّ قَالَ هُوَ كَمَنْ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ؛ (برقی، ۱۳۷۱، ج ۱، ص ۱۷۳) او همانند کسی است که با حضرت قائم علیه‌السلام در خیمه او باشد. سپس اندکی سکوت کرد. و فرمودند: «مانند کسی است که با پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم (در مبارزاتش) همراه بوده است». با توجه به این نکات باید گفت: «انتظار، چشم به راهی قیام قائم توأم با جهاد و تلاش برای آمادگی فردی و زمینه‌سازی اجتماعی جهت پذیرش و شرکت در بزرگترین حماسه تاریخی نبرد حق و باطل به رهبری اوست» و با این حساب، منتظر همان مجاهد و مبارز و زندگی او، زندگی جهادی معنا خواهد شد» (ملایی، ۱۳۹۷، ص ۴۴). البته باید دانست که مقصود از جهاد به‌معنای جنگ فیزیکی و مسلحانه نیست؛ زیرا از جنگ مسلحانه با واژگانی چون «حرب» و «قتال» و گاهی با «جهاد» با داشتن قرینه تعبیر می‌شود. بلکه به تعبیر مقام معظم رهبری: «جهاد یعنی مبارزه

برای يك هدف والا و مقدس» (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۴/۰۱) و «معیار جهاد همان چیزی است که امروز در زبان فارسی ما در کلمه مبارزه وجود دارد... پس جهاد یعنی مبارزه. در مبارزه دو چیز حتماً لازم است: یکی اینکه، در آن جد و جهد و تحرکی باشد. انسان در رختخواب یا در پستوی خانه که نمی‌تواند مبارزه کند، در مبارزه باید جد و جهدی وجود داشته باشد... دوم اینکه، در مقابلش دشمنی باشد. مبارزه در آنجا که دشمن نیست معنا ندارد. پس جهاد متقوم بر این دو رکن است... اگر همه این‌ها در مقابل دشمن خدا و دشمن علی لسان‌الله و لسان رسوله و اولیائنه علیهم‌السلام باشد می‌شود جهاد فی سبیل‌الله». (خامنه‌ای، ۱۳۷۳/۶/۲۰)؛ بنابراین نباید در فهم معنای جهاد دچار برداشت ناقص عرفی شد بلکه باید چنین معنای عمیقی در برداشت آیات و روایات جهاد مورد دقت قرار گیرد.

۴. تعریف سبک زندگی منتظرانه

پس از تبیین مفردات اصطلاح سبک زندگی منتظرانه اکنون می‌توان به تعریف درستی از این اصطلاح رسید. «سبک زندگی منتظرانه عبارت است از: مجموعه رفتارهای جهادی نسبتاً پایدار که برخاسته از اعتقاد به امام حی، حضرت حجت بن الحسن و انتظار دولت او در عصر غیبت است که با هدف ایجاد آمادگی همه‌جانبه برای حکومت مهدوی براساس تعالیم اسلام شیعی صورت می‌گیرد» (ملایی، ۱۳۹۶، ص ۵۰). این سبک زندگی دارای ویژگی‌هایی است که مهمترین آنها به شرح ذیل است:

۱. «مهم‌ترین ویژگی سبک زندگی منتظرانه، شکل‌گیری رفتارهایی حول محور گرایش به حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالیه، پذیرش ولایت وی و انتظار ظهور اوست.
۲. سبک زندگی منتظرانه، کلیتی انتزاع‌شده از مجموعه رفتارهای خاص معطوف به انتظار حضرت مهدی عجل‌الله‌تعالیه است نه تک‌تک رفتارها.
۳. سبک زندگی منتظرانه، ناظر به جلوه‌های ظاهری و رفتاری است و باورهای مهدوی تنها به‌عنوان مبانی این سبک از زندگی مطرح می‌شود نه خود سبک.
۴. سبک زندگی منتظرانه، نماد شیعه راستین بر مبنای اسلام اصیل و اصل امامت است.

۵. سبک زندگی منتظرانه تمام ابعاد فردی، اجتماعی، مادی و معنوی را به خاطر قیام سراسری امام قائم، در مقیاسی جهانی در بر می‌گیرد.

۶. سبک زندگی منتظرانه، به همه حوزه‌های رفتاری اعم از سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ورود پیدا می‌کند.

۷. رویکرد جهادی که تلاش همه‌جانبه برای زمینه‌سازی (ایجاد مقتضیات و دفع موانع فردی و اجتماعی) ظهور است، روح حاکم بر سبک زندگی منتظرانه می‌باشد» (ملایی، ۱۳۹۶، ص ۵۹).

۵. سبک زندگی منتظرانه و مقابله با فرقه‌های انحرافی مهدویت

در یک جمع‌بندی در مورد سبک زندگی منتظرانه می‌توان چنین گفت که رویکرد سبک زندگی بر محور انتظار رویکردی مبتنی بر جهاد و مبارزه است و همین رویکرد است که می‌تواند در مواجهه با آسیب‌های حوزه مهدویت و از جمله فرقه‌های انحرافی مهدویت کارآمد باشد. در ادامه عرصه‌های مبارزاتی این شیوه از زندگی به جریان‌های انحرافی در دوران معاصر بیان می‌شود:

۵-۱. سبک زندگی منتظرانه در دفع بینش‌های فرقه‌های انحرافی مهدویت

یکی از عوامل مهمی که معیار منحرف‌بودن فرقه‌ها و جریان‌ها در عرصه مهدویت است را باید در بینش‌ها و عقاید غلط و فاسدی دانست که از ممیزات آنها محسوب می‌شود؛ عقایدی که ظاهر آنها نشان‌گر آموزه مهدویت بوده اما در باطن و حقیقت آن فرسنگ‌ها با این آموزه بزرگ فاصله دارد و در حقیقت یا خرافاتی بیش نیست و یا بدعتی حرام به‌شمار می‌رود. به‌عنوان نمونه می‌توان از فرقه شیخیه نام برد که قائل به موضوعی به نام رکن رابع هستند. منظور از رکن رابع آن است که میان شیعیان، شیعه کاملی وجود دارد که واسطه فیض میان امام عصر علیه السلام است و قائلینش آن را اصل چهارم دین می‌دانند (نجفی، ۱۳۸۳، ص ۱۳۶). البته درباره این که آیا شیخ احمد احسائی و سید رشتی بحثی راجع به رکن رابع داشته‌اند یا خیر، ابهاماتی مطرح است و برخی آن را

به سید کاظم رشتی نسبت می‌دهند. البته بعد از ایشان، فرقه باییت و سپس بهائیت ظهور پیدا کردند که از همین مطلب سوء استفاده فراوانی کردند تا جایی که عالمان دینی را که بر طبق روایات، ملجأ شیعیان در عصر غیبت قرار داده شده‌اند را نه تنها به کنار گذاشته، بلکه حسینعلی نوری مؤسس فرقه ضاله بهائیت به لعن علما پرداخته و بر آنها «جهلای ارض» و نیز بر شیعیان «پست‌ترین عالم و ظالم‌ترین أمم» لقب داده است (اشراق خاوری، ۱۳۵۰، ج ۴، ص ۹۱).

نمونه دیگر در فرقه انحرافی، احمد اسماعیل بصری است که این‌طور به مخاطبان خود تلقین می‌کنند که ظهور امام زمان علیه السلام بسیار نزدیک شده و باید به رئیس فرقه (احمد بصری) به‌عنوان یمانی (به دروغ) که در روایات آمده است، بیعت کرد و دیگر نه تنها نیازی به تبعیت از علمای دین نیست بلکه تقلید از عالمان دین حرام است!^۱ (محمدی هوشیار، ۱۳۹۷، ص ۳۵۷).

اینان همان سامری‌های دوران غیبت هستند که برای به دست آوردن مطامع دنیوی سعی در فریب مردم داشته و همچون یهودیان منحرفی هستند که قرآن کریم در وصف دسیسه‌های آنها فرمود: «أَفْتَضَمْعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَ قَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَ هُمْ يَعْلَمُونَ؛ آیا طمع دارید که یهودان به (دین) شما بگردند در صورتی که گروهی از آنان کلام خدا را شنیده و به دلخواه خود تحریف می‌کنند با آنکه در کلام خود تعقل کرده و معنی آن را دریافته‌اند» (بقره، ۷۵).

باورها و بینش‌های ناصواب در فرقه‌های انحرافی به موارد فوق محدود نمی‌شود؛ بلکه عقاید غلط دیگری را نیز در فرقه‌های انحرافی مهدویت می‌توان یافت مانند: غلو در مورد امام زمان علیه السلام، ادعای مهدی‌بودن و یا خود را باب ایشان شمردن، خارج شدن از حصر دوازده امام و قائل شدن به امام سیزدهم و نظایر آن (رک: عرفان، ۱۳۹۲ و ملائی، ۱۴۰۱). اما نکته بسیار مهم در این راستا آن است که این بینش‌های انحرافی در اعضای فرقه، باقی نمی‌ماند؛ بلکه با ترویج آن فرقه و یکسان‌سازی رفتاری برخی از

۱. برای مطالعه بیشتر (رک: فلاح و دیگران، ۱۳۹۴).

فریب خوردگان با آن فرقه انحرافی، به تدریج همان بینش‌ها و باورهای انحرافی در این افراد نفوذ خواهد کرد. حال پرسش مهم آن است در مواجهه با آنها چه باید کرد؟ در پاسخ باید سبک زندگی منتظرانه را یکی از عوامل مقابله با باورها و بینش‌های فرقه‌های انحرافی برشمرد که توضیح آن در ادامه خواهد آمد.

۵-۱-۱. منتظران و حفظ باورهای خود از عقاید انحرافی

همان طور که در تبیین سبک زندگی منتظرانه بیان شد رویکرد جهادی و مبارزه با هر مانعی است که در مسیر تحقق زمینه‌های فردی و اجتماعی ظهور قرار می‌گیرد و بدیهی است که باورها و اعتقادات غلط در حوزه دین و مهدویت یکی از مهمترین موانع در جهت‌گیری به سمت ظهور محسوب می‌شود و گسترش آن آثار خطرناکی را به دنبال خواهد داشت. جاری شدن سبک زندگی بر محور انتظار که از آن به روحیه و رفتار جهادی تعبیر شده است خودبه‌خود می‌تواند به مثابه سپری باشد که در حوزه بینش‌ها و باورها هم می‌تواند از اشاعه آنها در افراد جامعه جلوگیری کند و هم منتظران را در برابر نفوذ سموم اعتقادی و بینش‌های انحرافی مصونیت بخشد؛ چرا که این نوع از سبک زندگی هم خلأ رفتاری به وجود آمده را پر می‌کند و هم بنا بر اصل تأثیر باور بر رفتار، بر تغییر و اصلاح رفتارهای ناصالح به صالح بسیار مؤثر خواهد بود.

علت کارآمدی سبک زندگی منتظرانه در برابر عقاید انحرافی را بدون تردید باید در ماهیت آن جستجو کرد؛ چرا که یکی از کارویژه‌های منتظر در این سبک زندگی آن است که، تلاش می‌کند که تا با معرفت‌آموزی بر تقویت عقلانیت دینی خود بیفزاید و هیچ‌بینشی از مدعیان مهدویت را بدون تحقیق نپذیرد؛ از این رو با جهاد علمی به جنگ با جهل و بی‌خبری می‌رود و با بهره‌گیری از منابع معتبر و علمای متبحر، باورهای اصیل را شناسایی کرده و خود را از دام انحراف می‌رهاند. در حقیقت او به این سخن امام هادی علیه السلام عمل می‌کند که فرمودند: «بعد از غیبت قائم ما اگر کسانی از علماء باقی نمانند که مردم را به سوی آن حضرت بخوانند و به ایشان راهنمایی کنند و از دین او با دلائل الهی دفاع کنند و ضعفاً بندگان خدا را از دام‌های شیطان و فاسقان و کمین

گاه‌های دشمنان اهل بیت نجات دهند، هیچ کس نمی‌ماند مگر آن که از دین خدا باز می‌گردد. لیکن این علماء هستند که سررشته قلوب ضعفاء شیعه را با جدیت نگاه می‌دارند همانگونه که ناخدای کشتی سکان آن را در چنگ می‌گیرد. تنها اینان نزد خداوند برترین‌اند» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۲، ص ۶).

۵-۱-۲. منتظران و مبارزه با عقاید انحرافی فرقه‌ها در اجتماع

یکی از وظایف منتظران در عصر غیبت، حفظ عقاید اصیل دینی است زیرا پیشوایان معصوم مکرراً فرموده‌اند که: «إِنَّ لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ غَيْبَةَ الْمُتَمَسِّكِ فِيهَا بِدِينِهِ كَالْحَارِطِ لِلْقَتَادِ ثُمَّ قَالَ هَكَذَا بِدِينِهِ فَأَيُّكُمْ يُمَسِّكُ شَوْكَ الْقَتَادِ بِدِينِهِ ثُمَّ أَطْرَقَ مَلِينًا ثُمَّ قَالَ إِنْ لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ غَيْبَةُ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ عَبْدٌ وَ لِيَتَمَسَّكُ بِدِينِهِ؛ همانا صاحب‌الامر را غیبتی است، هر که در آن زمان دینش را نگه دارد مانند کسی است که درخت خارق‌تاد را با دست بتراشد سپس فرمود: - این چنین و با اشاره دست مجسم فرمود- کدامیک از شما می‌تواند خار آن درخت را بدستش نگهدارد، سپس مقداری سر بزیر انداخت و باز فرمود: همانا صاحب‌الامر را غیبتی است، هر بنده‌ای باید از خدا پروا کند، و به دین خود بچسبد» (کلینی، ۱۳۶۹، ج ۱، ص ۳۳۶). اما باید دانست که این همه وظایف یک منتظر نیست بلکه او باید علاوه بر حفظ دین خود به حفظ عقاید دینی آحاد جامعه دینی نیز کمک کند؛ بنابراین از کارویژه‌های دیگر منتظر در این سبک زندگی مبارزه با باورهای غلطی است که توسط افراد و فرقه‌های منحرف در جامعه گسترش پیدا می‌کند و در حقیقت یک منتظر باید دین خدا را یاری و در برابر دشمنان محافظت نماید به همین خاطر است که در روایات معصومین چنین شخصی دارای منزلتی بزرگ است کما اینکه امام سجاد در سخنی گرانمایه فرمودند: «إِنَّ أَهْلَ زَمَانِ غَيْبَتِهِ الْقَائِلِينَ بِإِمَامَتِهِ وَ الْمُتَنْظِرِينَ لِظُهُورِهِ أَفْضَلُ مِنْ أَهْلِ كُلِّ زَمَانٍ لِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَعْطَاهُمْ مِنَ الْعُقُولِ وَ الْأَفْهَامِ وَ الْمَعْرِفَةِ مَا صَارَتْ بِهِ الْعَيْبَةُ عِنْدَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْمُشَاهِدَةِ وَ جَعَلَهُمْ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِينَ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ص بِالسَّيْفِ أَوْلِيكَ الْمُحَلِّصُونَ حَقًّا وَ شَيْعَتُنَا صِدْقًا وَ الدُّعَاةُ إِلَى دِينِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ سِرًّا وَ جَهْرًا؛ مردم زمان غیبت آن امام که معتقد به امامت و منتظر ظهور او هستند از

مردم هر زمانی برترند، زیرا خدای تعالی عقل و فهم و معرفتی به آنها عطا فرموده است که غیبت نزد آنان به منزله مشاهده است، و آنان را در آن زمان به مانند مجاهدین پیش روی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که با شمشیر به جهاد برخاسته‌اند قرار داده است، آنان مخلصان حقیقی و شیعیان راستین ما و داعیان به دین خدای تعالی در نهان و آشکارند» (صدوق، ۱۳۷۹، ج ۱، ص ۳۲۰).

۵-۲. سبک زندگی منتظرانه در دفع گرایش‌های فرقه‌های انحرافی مهدویت

یکی دیگر از آسیب‌هایی که فرقه‌های انحرافی مهدویت بر افراد و جامعه معتقد به حضرت مهدی وارد می‌کنند گرایش‌های غلط و مسمومی است که به جهت تأثیرگذاری بر رفتارها بسیار قابل بررسی است. این آسیب‌ها در دو سطح پیشگیری و درمان قابل بررسی و توضیح است:

۵-۲-۱. پیشگیری از ابتلا به جذابیت‌های ظاهری فرقه‌های انحرافی مهدویت

اینکه گفته می‌شود در مواجهه با بیماری‌ها پیشگیری همواره بهتر از درمان است سخنی کاملاً منطقی و عملی، با هزینه به مراتب کمتر است. توضیح آنکه، اگر ما الگویی عملی داشته باشیم که مبتنی بر آموزه اصیل دینی و مهدوی باشد همین الگوی عینی همچون دژی خواهد بود که منتظران را از فروغلطیدن در زمین فرق انحرافی جلوگیری کرده و در قبال جذابیت‌های مسموم آنها محافظت خواهد کرد. سبک زندگی منتظرانه، همان الگوی عینی مبتنی بر باورداشت مهدویت است که چنین کاربردی دارد. سبک زندگی منتظرانه سبب می‌شود تا زندگی بر محور عشق و محبت بسیار هوشمندانه و براساس معیارهای دقیقی که اهل بیت علیهم‌السلام بیان فرموده‌اند سامان یابد و شخص منتظر به صرف ابراز عشق به امام زمان علیه‌السلام از سوی فرقه انحرافی مهدویت در دام آنها گرفتار نشود. او در این سبک زندگی می‌آموزد که پیش از قرارگیری در مغناطیس علائق و احساسات دیگران که به نام امام زمان علیه‌السلام طرح می‌شود از اصول کلی عاشقی با حضرت ولی عصر مطلع شده و پس از انتخاب عاقلانه، مسیر عشق به

حضرت را هوشمندانه طی نماید و عشق خود را بر پایه معیارهای عاشقی حضرت مهدی علیه السلام سامان دهد. مثال چنین شخصی به کسی می ماند که برای تشکیل خانواده در پی شریک زندگی است؛ اما با بررسی تمام جوانب کار، دچار ناز و غمزه هر کسی نمی شود و فریب رفتارهای احساسی و به ظاهر عاشقانه او نخواهد شد. به بیانی دیگر سبک زندگی منتظرانه در ابتدا انتخابی با معرفت را در پیش روی انسان قرار داده و آن گاه او را به سمت عشق به امام عصر و در مرحله بعد هر کسی که دوستدار حضرت است سوق خواهد داد و بدین گونه است که از ترندهای احساسی فرق انحرافی در امان خواهد بود.

۵-۲-۲. درمان افراد جذب شده توسط فرقه های انحرافی مهدویت

صورت دیگر را می توان در فریب خوردگانی یافت که به قواعد پیشگیری توجه نکرده و در دام فرقه های انحرافی مهدویت گرفتار آمده اند. توضیح مطلب آنکه بسیاری از فرقه های انحرافی تلاش می کنند کاری کنند که فریب خوردگان به صورت تعبدی و بدون در نظر گرفتن هیچ شرطی مجذوب رئیس آن فرقه شود. این امر به تدریج سبب خواهد شد تا رئیس فرقه همچون یک بت چنان در قلب افراد جا باز نماید که دیگر هر حرف و ادعای او بدون چون و چرا مورد پذیرش قرار گرفته و به جای اینکه شخص به دنبال رضایت خدا و امام عصر باشد تنها وجه همتش جلب رضایت آن رئیس و قطب فرقه باشد و مشخص است که پس از آن بخش مهمی از رفتارهای او براساس آن قطب، شکل خواهد گرفت. این امر بدان جهت است که قلب آدمی فرمانروای او محسوب می شود و همه چیز در تحت تصرف او است؛ از این رو امام باقر علیه السلام در تعبیری بسیار مهم فرمودند: «هَلِ الدِّينُ إِلَّا الْحُبُّ قَالَ اللهُ تَعَالَى - حَبَبَ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ وَ رَيْتَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَ قَالَ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ؛ مگر دین چیزی جز محبت و دوستی است؟ خدای تعالی فرموده: «... ولی خدا ایمان را محبوب شما کرد و آن را در دل های شما بیاراست» و نیز فرموده: «بگو اگر خدا را دوست می دارید. مرا پیروی کنید تا خدا شما را دوست بدارد» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۸، ص ۸۰).

در مورد افرادی که گرفتارها فرقه‌ها شده‌اند کار سخت‌تر بوده و باید به صورت روش‌مند به درمان آنها پرداخت؛ اما می‌توان گفت که سبک زندگی منتظرانه در موضع درمان نیز می‌تواند کارآمد باشد. اگر بخواهیم نگاهی تربیتی به این مقوله داشته باشیم باید گفت سبک زندگی منتظرانه می‌تواند با بهره‌گیری از اصل تربیت مهم دیگری به نام اصل تأثیر ظاهر بر باطن، (باقری، ۱۳۸۸، ص ۹۰) آسیب‌گرانش منتظران توسط فرقه‌های انحرافی را درمان نماید؛ زیرا همان‌طور که بر طبق اصل اول (تأثیر باطن بر ظاهر)، باورهای درونی سبب رفتارهایی خاص می‌شود بنابراین اصل دوم (تأثیر ظاهر بر باطن)، انتخاب و انجام رفتارهایی سبب تأثیراتی مثبت در متعلقات قلبی و باورهای درونی شخص مبتلا شده و به تدریج وابستگی درونی او به فرقه‌های انحرافی مهدویت را کاهش داده و از میان خواهد برد. در حقیقت باید گفت سبک زندگی منتظرانه به مثابه مجموعه‌ای از رفتارهای مبتنی بر باورداشت مهدویت و فرهنگ انتظار است که متخلق شدن به آن می‌تواند به تدریج موجب تصحیح و تقویت باورهای مهدوی شده و پاکیزگی از عقاید غلط و التقاطی را به ارمغان بیاورد.

۵-۳. سبک زندگی منتظرانه در دفع کنش‌های فرقه‌های انحرافی مهدویت

بارزترین جلوه‌های فرقه‌های انحرافی در عرصه مهدویت را رفتارها و کنش‌های خاصی تشکیل می‌دهد که مبتنی بر اصول غلط آن فرقه است. بدیهی است که در مقابله با این امر تنها نمی‌توان به تبیین باورهای صحیح و نقد عقاید غلط و نیز تغییر در گرایش‌ها و احساسات اشتباه را مد نظر قرار داد بلکه باید متناسب با رفتارهای غلط فرقه‌هایی که خود را به مهدویت می‌چسبانند الگوی رفتارهای مبتنی بر باورهای اصیل مهدوی ارائه نمود. این الگوی عینی است که می‌تواند در مواجهه با جلوه‌های بصری فرقه‌های انحرافی در مبارزه‌ای نرم و متناسب با آن از هجمه فرهنگی آن فرقه جلوگیری کرده و با جایگزین شدنش، خطر خلأ رفتاری را برای منتظران امام زمان بر طرف نماید و به فرموده امام علی علیه السلام: **رَدُّ الْحَجَرِ مِنْ حَيْثُ جَاءَكَ؛** سنگ را به همان سمتی که از آن جا پرتاب شده است، برگردان» (آمدی، ۱۳۶۶، ح ۵۳۹۴). چرا که سبک زندگی منتظرانه

هم‌زمان با القای عقاید اصیل مهدویت هم در گرایش‌ها و هم در کنش‌ها اصلاح‌گری کرده و آنچه را که صحیح است در منظر همگان قرار می‌دهد. به‌صورت کلی این اصلاحات رفتاری در دو عرصه قابل بین است:

۵-۳-۱. اصلاح رفتارهای فردی متأثر از فرقه‌های انحرافی مهدویت

برخی از مشکلات رفتاری فریب‌خوردگان فرقه‌های انحرافی در بعد فردی است. این فرقه‌ها با پررنگ کردن برخی از باورها و گنجانیدن پاره‌ای از عقاید و در مواردی با محور قراردادن رئیس قطب آن فرقه، فرد را به سوی اعمالی سوق می‌دهند که نه در جامعیت، همسان با رفتارهای فردی تعریف‌شده توسط دین است و نه در کیفیت، به آنچه که سفارش شده دین است توجه می‌شود. حاصل چنین القائاتی انجام رفتارهایی ناقص از حیث کمیت و کیفیت بوده که عملاً شخص را به کوتاهی در انجام واجبات و ترک محرمات خواهد کشاند. مثلاً ممکن است فرقه‌ای عشق به امام زمان را آن‌قدر مهم تعریف می‌کند که حتی می‌تواند تقصیرات حاصل از نماز خواندن، حج رفتن، حجاب داشتن و غیره را جبران نماید. در پاره‌ای از موارد حتی شیوه نماز خواندن و روزه گرفتن را نیز رئیس فرقه مشخص می‌کند که کیفیت آن با آنچه در اسلام آمده، متفاوت است. این درحالی است که سبک زندگی منتظرانه نسبت به انجام تمام احکام الهی آن هم از مسیر مراجعه به منابع اسلامی و مراجع دینی تأکید می‌کند؛ زیرا انسان منتظر می‌داند امام زمان کسی است که به همه قرآن و سنت عمل کرده و آنها را زنده می‌کند: «بُحِّي مَيِّتَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ؛ قرآن و سنت مرده را زنده می‌کند» (نهج‌البلاغه، خطبه ۱۳۸)، این نکته در حدیث حضرت رسول ﷺ نیز آمده است که: «الْقَائِمُ مِنْ وُلْدِي اسْمُهُ اشْمِي وَ كُنْيَتُهُ كُنْيَتِي وَ شَمَائِلُهُ شَمَائِلِي وَ سُنَّتُهُ سُنَّتِي يُقِيمُ النَّاسَ عَلَى مِلَّتِي وَ شَرِيعَتِي وَ يَدْعُوهُمْ إِلَى كِتَابِ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ؛ قائم از فرزندان من، همانم و هم‌کنیه من است، خوی او خوی من سیرت او سیرت من می‌باشد. مردم را بر ملت و دین من وادار می‌نماید و آنان را به سوی کتاب خدا (قرآن) فرا می‌خواند» (صدوق، ۱۳۹۷، ج ۲، ص ۴۱۱). حاصل فراگیری این معارف مهدوی، تعهد به احکام دینی و متخلق شدن به کنش‌هایی است که بتواند رضایت حداکثری حضرت بقیة الله را به‌همراه داشته

باشد و از انتخاب سلیقه‌ای احکام که از ویژگی‌های فرق انحرافی است اجتناب می‌ورزد.

۵-۳-۲. اصلاح رفتارهای اجتماعی متأثر از فرقه‌های انحرافی مهدویت

از مهم‌ترین انحرافات نحله‌های مهدویت را می‌توان، انحراف رفتاری در بعد اجتماعی به‌شمار آورد (و این معضل حتی در توده مردم حتی با وجود عدم گرایش رسمی به این فرقه‌ها نیز قابل رؤیت است). توضیح آنکه یکی از وجوه تقریباً مشترک بسیاری از فرقه‌های انحرافی در حوزه دین را می‌توان در سوق دادن انحصاری افراد به جنبه‌های فردی دین با توجیه بالا بردن معنویت افراد دانست که ریشه آن نیز به دوران حاکمیت حکومت طاغوتی که اجازه گفتمان اجتماعی دین را نمی‌دادند باز می‌گردد؛ زیرا در دوران سلطنت حاکمان جور و فشار حداکثری آنها، عالمان شیعه نیز قدرت و فرصت بیان آموزه‌های اجتماعی و سیاسی اسلام را چندان نداشتند و همین امر سبب سوء برداشت عموم مردم از سیره عالمان دینی شده و همین امر را به دوران حکومت دینی نیز سرایت می‌دهند که همین امر مورد سوء استفاده حداکثری برخی از فرقه‌های انحرافی مهدویت در جذب افراد شده است، به گونه‌ای که اگر فرقه‌ای انحرافی، سکون و بی‌تفاوتی در عرصه اجتماعی را در عصر غیبت تجویز کرده و به دروغ آن را در مسیر معنویت قرار می‌دهد برخی از ساده لوحان که سواد دینی زیادی نیز ندارند نه تنها آن را می‌پذیرند بلکه به مؤمنانی که فعالیت اجتماعی و سیاسی دارند را نیز برچسب دنیاطلبی می‌زنند.

با توجه به توضیحاتی که در تبیین سبک زندگی منتظرانه، داده شد اکنون می‌تواند به روشنی دریافت که این سبک زندگی، در مقابل کنش‌گری فرقه‌های انحرافی، تلاش حداکثری و بهره‌گیری از حداکثر ظرفیت‌ها را در عرصه خودسازی فردی و زمینه سازی‌های اجتماعی به مخاطبان خود آموزش می‌دهد. در سبک زندگی منتظرانه، عرصه انتظار - که به روحیه و رفتار جهادی تعریف شده است - به عرصه‌های فراگیر و متناسب با عوامل غیبت و عدم ظهور حضرت حجت علیه السلام گسترش می‌یابد. منتظران حضرت، با اندیشه و آگاهی صحیح از معارف مهدوی در می‌یابند که از موانع اصلی غیبت امام زمان نبود

آمادگی اجتماعی برای پذیرش ولایت حضرت مهدی علیه السلام است و تا موقعی که رغبت عمومی به حکومت مهدوی شکل نگیرد (أَنَا نَزَعْتُ إِلَيْكَ فِي ذُوْلَةِ كَرِيْمَةٍ) همان بلایی که بر سر سایر معصومین آمده است بر امام عصر نیز خواهد آمد و چون ایشان به موجب آیه شریفه: «بقية الله خير لكم...» آخرین بازمانده از سلاسه صالحین و معصومین هستند خداوند غیبت ایشان را تا زمان وقوع این زمینه اجتماعی، مقرر فرموده است؛ بنابراین هر اندیشه و فرقه‌ای که به نام مهدویت توصیه به عزلت‌گزینی و بی‌توجهی به اصلاحات اجتماعی نماید از اصول مسلم معارف مهدویت فاصله گرفته است؛ بنابراین سبک زندگی خود را بر محور انتظار اصیل و پویا که به زمینه‌سازی در هر دو بعد فردی و اجتماعی عنایت دارد معطوف ساخته و افکار و رفتارهای خودساخته فرقه‌های انحرافی مهدویت را به کناری می‌نهند.

نتیجه‌گیری

یکی از آسیب‌های جدی در عرصه اجتماعی جامعه معتقد به امام زمان علیه السلام، فرقه‌های انحرافی منسوب به مهدویت هستند که با ترویج بینش‌ها، گرایش‌ها و کنش‌هایی که با اصول فرهنگ مهدویت نمی‌سازد، خود مانعی در مسیر زمینه‌سازی برای ظهور حضرت ولی عصر علیه السلام محسوب می‌شوند. در این نوشتار ضمن توجه به این آسیب مهم، پس از تبیین حقیقت سبک زندگی منتظرانه و تشریح دال مرکزی آن یعنی انتظار، که به روحیه و رفتار جهای معنا شد ماهیت این سبک زندگی در مبارزه همه‌جانبه با تمام فرقه‌های انحرافی منسوب به مهدویت ارزیابی شد. در این مبارزه و جهاد همه‌جانبه، منتظران امام زمان علیه السلام با انتخاب این شیوه زندگی در سه عرصه بینش‌ها، گرایش‌ها و کنش‌ها می‌توانند به مصادف با فرقه‌های انحرافی رفته و خود و جامعه دینی را از آسیب در این سه عرصه محافظت نمایند. حفظ باورهای خود و سپس دیگر منتظران در مرحله بینشی؛ پیشگیری و درمان در مرحله برخورد گرایشی و در نهایت اصلاح رفتارهای فردی و اجتماعی متأثر از فرقه‌های انحرافی مهدویت از مسیر ترویج و تعمیق سبک زندگی بر محور انتظار صحیح و مورد نظر اهل بیت علیهم السلام از گونه‌های مبارزه با فرقه انحرافی مهدویت از دستاوردهای این نوشتار است.

فهرست منابع

* قرآن کریم

** نهج البلاغه، امام امیرالمؤمنین، علی بن ابی طالب. (۱۳۷۹). (گردآوری: رضی، محمد بن حسین). قم: انتشارات دارالهجره.

۱. اشراق خاوری، عبدالحمید. (۱۳۵۰). مائده آسمانی (ج ۴). تهران: موسسه ملی مطبوعات امری.

۲. آمدی، عبدالواحد تمیمی. (۱۳۶۶). غررالحکم و درر الکلم. قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.

۳. باقری، خسرو. (۱۳۸۸). نگاهی دوباره به تربیت اسلامی. تهران: انتشارات مدرسه.

۴. برزگر، ابراهیم. (۱۳۸۸). روان‌شناسی سیاسی. تهران: انتشارات سمت.

۵. برقی، احمد بن محمد بن خالد. (۱۳۷۱). المحاسن (ج ۱). قم: دار الکتب الاسلامیه.

۶. حرانی، حسن بن شعبه. (۱۴۰۴ق). تحف العقول. قم: انتشارات جامعه مدرسین.

۷. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۷۳/۰۶/۲۰). بیانات: در آغاز درس خارج فقه. برگرفته از: پایگاه

اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری: B2n.ir/g79403

۸. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۸۳/۰۴/۰۱). بیانات: در دیدار اعضای جهاد دانشگاهی. برگرفته

از: پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری: B2n.ir/m97165

۹. خزاز قمی، علی بن محمد. (۱۴۰۱ق). کفایة الأثر. قم: انتشارات بیدار.

۱۰. دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۳). فرهنگ دهخدا. تهران: دانشگاه تهران.

۱۱. صافی گلپایگانی، لطف‌الله. (۱۳۹۱). انتظار عامل مقاومت. قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی

موعود علیه السلام.

۱۲. صدوق، محمد بن علی بن حسین. (۱۳۹۷ق). کمال‌الدین و تمام النعمة (ج ۱ و ۲). قم: دار

الکتب الاسلامیه.

۱۳. عرفان، امیرمحسن. (۱۳۹۲). قبیله تزویر قم: مرکز تخصصی مهدویت.
۱۴. فلاح، محمدعلی و دیگران. (۱۳۹۴). ستیز با آفتاب: نقد جریان انحرافی احمدالحسن مدعی یمانی. قم: مرکز تخصصی مهدویت.
۱۵. کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۶۹). اصول کافی (ج ۱، مترجم: مصطفوی). تهران: کتاب‌فروشی علمیه اسلامیة.
۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۰۷ق). الکافی (ج ۱، ۲ و ۸، مصححان: علی‌اکبر غفاری و محمد آخوندی). تهران: اسلامیة.
۱۷. گیدنز، آنتونی. (۱۳۷۸). تجدد و تشخیص (مترجم: ناصر موفقیان). تهران: نشر نی.
۱۸. مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۴ق). بحارالأنوار (ج ۲). بیروت: موسسه الوفاء.
۱۹. محمدی‌هوشیار، علی. (۱۳۹۷). درسنامه نقد و بررسی جریان احمد الحسن البصری. قم: انتشارات تولی.
۲۰. مطهری، مرتضی. (۱۳۸۳). مجموعه آثار (ج ۳). تهران: انتشارات صدرا.
۲۱. ملایی، حسن. (۱۳۹۶). سبک زندگی منتظرانه. قم: مرکز تخصصی مهدویت.
۲۲. ملایی، حسن. (۱۳۹۷). ما منتظریم (مهدویت در منظومه فکری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای). قم: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام.
۲۳. ملایی، حسن. (۱۴۰۱). لغزش‌های اعتقادی در عصر غیبت. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
۲۴. نجفی، سیدمحمدباقر. (۱۳۸۳). بهائیان. تهران: نشر مشعر.
۲۵. نعمانی، محمد بن ابراهیم. (۱۳۹۷ق). الغیبة. تهران: مکتبه صدوق.

References

- * The Holy Quran
- ** Razi, M. (1379 AP). *Nahj al-Balagha, Imam Amir al-Momineen, Ali bin Abi Talib*. Qom: Dar al-Hajra Publications. [In Persian]
1. Amadi, A. (1366 AP). *Ghurur al-Hikam va Durar al-Kalim*. Qom: Publications of the Islamic Propagation Office. [In Persian]
  2. Bagheri, Kh. (1388 AP). *A new look at Islamic education*. Tehran: School Publications. [In Persian]
  3. Barqi, A. (1371 AP). *Al-Mahasen* (Vol. 1). Qom: Dar al-Kotob al-Islamiya. [In Persian]
  4. Barzegar, E. (1388 AP). *Political psychology*. Tehran: Samt Publications. [In Persian]
  5. Dekhoda, A. A. (1373 AP). *The Dictionary*. Tehran: University of Tehran. [In Persian]
  6. Erfan, A. M. (1392 AP). *Tazvir tribe*. Qom: Specialized Mahdavit Center. [In Persian]
  7. Eshraq Khavari, A. (1350 AP). *Heavenly Ma'edeh* (Vol. 4). Tehran: Amri National Institute of Press. [In Persian]
  8. Fallah, M. A. Et al. (1394 AP). *Struggle with the sun: Criticism of the deviant trend of Ahmad al-Hassan, the Yemeni claimant*. Qom: Specialized Mahdavit Center. [In Persian]
  9. Giddens, A. (1378 AP). *Modernity and individuality* (N, Moafaqian). Tehran: Ney Publications. [In Persian]
  10. Harrani, H. (1404 AH). *Tuhaf al-Uqul*. Qom: Community of Teachers Publications. [In Arabic]
  11. Khamenei, S. A. (1373 AP). *Statements: At the beginning of Kharij Fiqh course*. From: Supreme Leader's information website: B2n.ir/g79403. [In Persian]
  12. Khamenei, S. A. (1393 AP). *Statements: In a meeting with members of Jahad Daneshgahi*. From: Supreme Leader's information Website: B2n.ir/m97165. [In Persian]

13. Khazaz Qomi, A. (1401 AH). *Kifaya al-Athar*. Qom: Bidar Publications. [In Arabic]
14. Koleyni, M. (1369 AP). *Usul Kafi* (Vol. 1, Mostafavi, Trans.). Tehran: Islamic Scientific Bookstore. [In Persian]
15. Koleyni, M. (1407 AH). *Al-Kafi* (Vol. 1, 2 & 8, A. A. Ghafari., & M, Akhundi, Trans.). Tehran: Islamiya. [In Arabic]
16. Majlesi, M. B. (1404 AH). *Bihar al-Anwar* (Vol. 2). Beirut: Al-Wafa Institute. [In Arabic]
17. Mohammadi Hoshiar, A. (1397 AP). *Criticism textbook of Ahmad al-Hassan al-Basri*. Qom: Tuli Publications.
18. Molaee, H. (1396 AP). *Waiting lifestyle*. Qom: Specialized Mahdavit Center. [In Persian]
19. Molaee, H. (1397 AP). *We are waiting (Mahdaviat in the intellectual system of Hazrat Ayatollah Khamenei)*. Qom: Publications of Hazrat Mahdi Mououd Cultural Foundation. [In Persian]
20. Molaee, H. (1401 AP). *Belief slippages in the age of occultation*. Qom: Islamic Sciences and Culture Academy. [In Persian]
21. Motahari, Morteza. (1383 AP). *A Collection of works* (Vol.3). Tehran: Sadra Publications. [In Persian]
22. Najafi, S. M. B. (1383 AP). *Baha'is*. Tehran: Masha'ar Publications. [In Persian]
23. Nomani, M. (1397 AH). *Al-Ghayba*. Tehran: Sadouq Library. [In Arabic]
24. Sadouq, M. (1397 AH). *Kamal al-Din va Tamam Al-Na'ama*. (Vol. 1 & 2). Qom: Dar al-Kutub al-Islamiya. [In Arabic]
25. Safi Golpayegani, L. (1391 AP). *Waiting as resistance factor*. Qom: Hazrat Mahdi Mawoud Cultural Foundation. [In Persian]